

SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti 2 fl. brez pošte.

Číslo 42. V torek 12. oktobra 1852. I. tečaj.

Kako naj bi se otroci v ljudskih šolah peti učili.

(Spisal Gregor Sommer.)

Nobena druga stvar na vesolnem svetu, da bi bila še tako umetno storjena, ali da bi eden še toljkaj čudnih reči nekomu povedati in imenitnih stvari razložiti znal, ne prevzeme človeško serce tako hitro in živahno, kakor pa godba ali muzika. Ne le tisti, ki jo dobro zna, tudi ne samo omikani ljudje, temoč vsak prost človek, da vse rečem, clo divjak daljnih pasov zemlje je od sile krasnoglasne muzike prevzet, ganjen in vse drugače občutleji se v njem obudijo; pa tudi težko se loči od milih glasov, koji v serce njegovo segajo!

Kar jaz tukej od muzike sploh pravim, velja pa posebno za petje. „Brez petja, brez muzike.“ Godec nadeluj, na katerem stroju (instrumentu) hoče, le v tolikošnej meri stopnjo svoje umetnosti doseže, kolikor se s svojim godenjem petju približuje. „Petje je duša muzike.“ — Človeško petje, naj krasnejši glasovi v našem pozemeljskem raju, ki se na nikakoršno vižo z umetnimi nastroji posnemati ne dajo, in kojih storitelj je sam stvarnik, je bilo do zdaj in je še v ljudskih šolah močno zanemarano, tudi za njegovo vpeljanje in razširovanje je malo kaj početega. Tem več mora pa nas razveseliti, ko slišimo, da visoko ministerstvo uka pri vravnanju ljudskih šol tudi nauk v petju imeti želi.

To se vè, da se tukej ne meni po notah (pesmenkah) peti, temoč tako imenovani naravojev (Naturgesang), kteri se v

ljudskih učivnicah na poslušanje (po glasu, nach dem Gehöre) učiti more. Ker se je od petja že mnogo pisalo, kako se po notah alj pesmenkah uči, od naravskega petja pa jaz nič ne vem, da bi bil kdo posebno pa za naše slovenske šole kaj rabljivega spisal, se podstopim iz svoje storjene skušnje nekatere stopince zaznamiti, po katerih bi vtegnil novinec petnega nauka prestopati, kar pa boljšega najde, nam nevtegoma naznanje dati, da bi se mogel po maloma prav redni učni način petja v ljudske učivnice vpeljati.

Vadbe naravopeva so dvoje:

1. da učenec ali učenka dobro razumi, kar se bode peti učil,
2. da ga učitelj napev (vižo) pesmi navadi.

I. Naj učenci in učenke pesem dobro razumijo.

Kakor je gotova, da nihčer vstanu ni, kar si bodi iz kake knjige lepoglasno brati, bodi si pesem (Gedicht) ali razrešen slog (prosa) prej da ve in občuti, kar bere, tolikanj manj bode nekomu mogoče, peti, to se pravi iskreno in občutljivo peti, dokler pesmi ne razumi. Perva učiteljeva skerb naj bo, otročičem obseg pesmi na tanjko razložiti, če ni preveč lahka; kar učenec sam lahko razumi, ne razklada.

Pesmi razlagati se pa učitelju ne more težko goditi, ker mu učni način v branju ni neznan, in že toliko sposobnosti imeti mora, da bode učencu pesem, katero se bode peti učil, čedno in pravilno razložil. Ker se pa razkladanje tistega, kar se je bralo, nigdar dostikrat v spomin ne vzame, hočem še tukaj kratko pokazati, kako se pesem, ki se bode na poslušanje peti učila, učencem razklada.

Učitelj bi hotel n. pr. svoje učence in učenke pesem, pod naslovom: „Pastirska.“ Na trati zeleni — Preč šum je ljudi itd. učiti; tedaj naj bi pazil:

1. da jim ne bode pesem sam predbral, ali pa brati nal, temoč da jih popred na zapopadek pesmi zaverne in reče, da si je predvzel, jih lepo pesem peti učiti, ki se Pastirska imenuje, v kterej se pokaže, da so že od začetka sveta sloveči mladenči in moži pastirji bili, p. Abel, David, Jožef, Mozes itd. in da Jezus sam tudi pastir keršanskih dušic imenuje se. Naj lože bode on to dognal, ako jim to pesem v razrešenem slogu, lepo v domačej

besedi pripoveduje, ter pripovedovaje pokaže, kar je v vsakem odstihu (strofe) obsegljivega, n. pr. v prvem: pastirska samota, da je on le sam razun ljube živinice, da ropot ali šum ljudi v njih posvetnih delih in opravih zdaj ne čuje itd.; v drugim: da vonder ni zapuščen, ker božje oko na njega gleda, t. j. da sam Bog njega varuje pred nesrečo in vsim hudim; v tretjem: pove, kdo je prvi pastir bil, kako je Boga častil itd. Raven naj pa tudi težje besede: zavidnost, previdnost, kardelo itd. razloži, da jim nerazumljive ne ostanejo. Po takšnem pogovori z učenci, s katerim jih je za pesem še bolj vnel, naj jo učitelj lepo in počasi predbere.

Potem takem učencem pesem bolj dopade, ko to, kar so pred v razrešenem slogu zlišali, zdaj v pesmi ali v stihu začujejo, in učenci pazljivejši ostanejo, kakor pa bi bili, ko bi se bila jim pesem že večkrat pred brala. Otroci vselej bolj pazijo, kadar se jim kaj razloži in po tem še le brati da, kakor pa narobe, ker mislijo, da je znati in razumiti vse jedno. Menim, da je to vsak umen učenik že skusil.

Da pa vsi učenci in učenke pesmi, ko jih se peti učijo, imajo, jih jaz na črno desko narekovaje pisati nam, in učenci jih v svoje k temu pripravljene pesmenice zapisujejo. S tim učitelj nič ne zamudi; učenci se vadijo v pravopisu, in tudi v slovničnem obziru jim more marsiktero reč razložiti in pokazati.

2. Učitelj naj si le take pesmi izbere, ki so lahke, razumljive, podučljive in take reči obsežejo, da so za otroke.

Pesmi: „Šola veselega petja za pridno šolsko mladino,“ so za to skoz in skoz pripravne, ko je že vsako ime složnika za lep in koristen obseg porok.

Da se težje pesmi zastopijo, je k temu že zrelejši razum potreben. Mora mnogo brati in se marsikaj pred učiti, da take pesmi na vse kraje umeti more.

Veliko pesem je, pa niso vse za otroke. Učitelj naj dobro predvari, kaj bode otrokom v roke dal, in kaj je njih dušnim silam primerno. Gorej imenovane pesmi, ki jih je društvo sv. Mohora na svetlo dalo, imajo brez vsake dvojbe vse lastnosti za mladino. Hvala lepa društvu, da jih saj enkrat imamo!

3. Učitelj mora učence, pred da jih peti uči, v branju pesmi dobro vaditi.

Lepoglasno brati je že v razrešenem slogu silno težko, da se clo v drugem razredu ljudskih šol le redko s pravim uspehom sliši, mnogo težje je pa še, pesme lepoglasno čitati. Naj boljše sredstvo, otroke v lepoglasnem branju vaditi, je vselej lepoglasno predbranje.

Z mnogimi pravili v branju se pečati je zastoj. — Kakor smo slišali, je lepoglasno branje pri edenajst- ali dvanajstletnih učencih le redka reč. Učitelj mora zadovoljen biti, da se naj navadnejšim napakam v okom pride.

Napake, ki jih pri branju v pesmih začutimo, so te le tri :

a) Učenec, nepazivši ločnic, pri vsakej versti obstoji. Tega se učenec lahko ogene, če ga učenik na obseg (Inhalt) zaverne in mu ojstro veli, na ločnice paziti, bodi versta vun ali ne.

b) Učenci vsako versto jednoglasno, vedno višje ali pa nižje proti koncu ropotajo; tukej naj lože pomagaš, da sam lepo predčitaš.

c) Kazijo učenci branje, kateri že prav dobro znajo, misleči, da le jako urno od rok gre; zato rej se pa v tem prena glijo, da slovke ali besede na nepravem mestu preveč ali pa premalo naglasujejo, svoj glas previsoko povzdigujejo, ter mislijo, da bodo s tim naj bolj poslušavcem vstregli. Tej napaki v okom priti, je naj lože, da spet sam predbereš ali pa, da stavek za stavkom učenca prašaš, kako bi ga po domačem govoril, in to tako dolgo, da učenec spozna, da ni prav bral.

Kadar je učitelj svoje učence že podučil, kakor sim do zdaj pokazal, da namreč učenci pesem dobro razumijo, da je njih dušnim močem primerna, za njih serce pa važna, zdaj naj še le učitelj napev začne. (Konec sledi.)

Kako da bodo otrokom povesti všečne in koristne.

(Dalje.)

5. košček.

Vi bi spet radi dalje prigodbe našega potnika čuli, alite. Nu! prav rad vam hočem ustreči, toda prej še mi morate povedati,

kteri ljudi so vam u dosadanjem pripovedi nar bolj dopadli? kateri pa ne? zakaj? — Na mezarja vam merzi, in na pristavnikove, glejte, če res zaslužijo, da se na nje hujate! Kaj rečete od Anunciatinega brata? — Ali bi mogli tudi njega izgovarjati? — Da, prav imate! Je neka napost, ki se izgovarjati ne da. U takej naposti so neki otroci staremu Elizeju zmirjali, veste kako? Da! „gologlavec“! veste pa tudi, kaj se njim je zgodilo? — Uboge, siromake, sirote, ljubi moji! pač najte pri miru, če jim pomagati nemorete. Nemi, gluhi, gerbasti, krulovi, trepi so siromaki, so nesrečniki, in vsmilenja vredni — tak tudi vsak ubožec. Kar nočeš, da bi se tebi zgodilo, tega tudi drugim ne stori! Pa tudi Anunciatinega brata moramo pomilovati. Kdo ve perve besede, koje je naš izveličar na križu izrekel? — Da, „Oče odpusti njim, oni ne vejo, kaj storijo.“ —

Da tisti, ki pravi: učite se od mene, jaz sem krotak in z serca ponižen. Krotak je bil, kakor jagne, koje se k mesnici pelja, in ust ne odpre.

Tako, da, tako se zadržajmo proti vsakemu, ki nas žali, in kjer vidimo, da nam braniti se nič ne pomaga, molčimo. Tako je mislil tudi naš ljubi Erik — Pa gremo naprej! Kje smo ga ostavili? — Da! Dokler je Erik voz vidil, je kot ostermljen za njim gledal, in kadar že nič ni več zapazil, kakor prah, se mu je zdelo, da je megla, ki mu angelja odpelje. Pade na kolēna, in prav, prav serčno se od veselja razjoka.

Lepi srebernik mu je čez vse; koj ogledoval bi ga. Pa le prehitro se je moral od njega ločiti. Sila ga nažene, da ga mora zmeniti, kakor nerad da je to storil. Dobil je drobiža toliko, da je menil, da bode s njim še u Napoli nekteri tjedem shajati mogel. Živel je torej dobro in veselo; in doseže terdneji, pa tudi zauplivejši, ko nekdej, Teračino. Teračina je zadnje mesto papežove dežele blizo Napolitanskega, kamor se je Erik namenil, ko je bil slišal, da si tam vsak lahko kruha pridela.

Da bodete vedeli, kje je Teračina vam hočem pot našega Erika od Veletre po Pontinskem močirji do Teračine na desko narisati. Lejte! tukje je sada. On počiva na bregu sredozemskega morja, ktero pervokrat v svojem življenju vidi, — in se raduje

nad šarenimi in pisanimi rakovinami, ki jih obilno zagleda, in se jih ne more nagledati.

Od morja, slasti od sredozemskega, in od rakovin, moram vam pa že še več povedati, pred da se dalej pomaknemo. — Ali ste vidili že kako jezero? — Mislite si kraj, kjer, dokar oko seže, se nič ne vidi, kakor voda, — to se pravi morje: zemlja, na ktorej živimo, je, kakor veste, obla: podobna oblici — kuhanej repi — ki vam jih mati včasi za večerjo dajo. Dva dela lete oble ali kugle objame voda, in le en del je suh, ki mu rečejo kopno. Sem vam tako oblo iz papirja napravil, glejte jo. To pomeni morje, to pa kopno. Tote zgornji del kopnega se imenuje Evropa, u tem stanujemo mi, mi smo Evropejci. Spodej — proti jugu od nas je Afrika, — tu živijo zamorci, ki imajo černo polt; proti izhodu pa leži Azia, ki jo že iz življenja našega zveličarja poznate. Med Evropo, Afriko in Azio je tisto veliko jezero, ki se mu sredozemsko morje pravi: kaj da tako? — U morji se najde mnogo, mnogo žival, — ali veste mi nekatere imenovati? — Prav! od teh drugo pot več, dones le nekoliko od rakovin (luštrenk ali luštur.) Al poznate polže? — Hišica polževa se pravi polžina. Polž raste in živi v svojej polžini. Polži so nekteri zelo drobni, drugi pa veči. U morji je takih živalic, kot so polži bez števila, živalic, ki imajo, kakor polži svoje hišice.

Za take živalce mi nemamo imena, u nekterih slovenskih krajih jim pravijo rakovina u drugih školjka. Hišice teh živali so pa nekoliko različne od polževih. Stisnite pesti eno k drugej; napravite na sredi votlino, lejte! tu imate podobo rakovine nar več navadne.

Med dvema ljuščinama, ki se odpirate in skleplate, je živalica, ki nima kervi, nima kosti. Najdeš jih, dokler žive, na dnu morja, pa tudi prilepjene skalam: Ste že čuli od Tersta? — En rokav sredozemskega morja, ki je nam naj blizi, se pravi Jadransko. Tam je Terst. Od tod dobivamo takih rakovin, ki jim ostrike pravijo. Živé rade, kjer kak potok u morje teče. Tam se postavijo koli, in u 3—4 letih se nar lepše ostrike iz njih nabérajó, in u Terst prodajajo. Nekteri ljudi je požerajo tudi sirove, drugi si je dajo pražiti (cvrèti).

Luščine, u kterih ostrike, in druge rakovine žive, so ne-
ktere prav lepe, in leži takih, iz kterih so živalice poginule,
veliko, veliko po morskih bregih. Erik se je radoval nad njimi,
jih tudi nekoliko nar zalsih nabral in hranil. Rekel sim, da je
bil prav dobre volje, dokler se mu je zdelo, da je bogat. Toda
vsak studenc se izčreple, če vode ne pritaka — in tak je tudi
njegov zaklad jel se izpraznovati, česar se je še le čez tri dni za-
vedel. Malo da se ni vstrašil, ko je zapazil, da ostali denarček
u žepu noče več glasno zvenklati; toda misel: ja z grem s Bo-
gom, ga je tešila.

Dobre volje jo maha po primorji (tak se imenuje kopno,
kar se ga iz morja viditi more) naprej in pride u ličen teržič
Molo di Gaeta, ki je blizo mesta Gaete, kamor so sedanji pa-
pež leta 1849 iz Rima bežali.

Tu izda poslednji belič za suhe ribe. Sada se jame spet
pobožno ozirati po svojem tovaršu; pa celi dan je moral lačen po
teržišču postopati, celo noč lačen na stopnjicah neke cerkve če-
pati, kjer še, kar ga do sada še ni zadelo, zaspati ni mogel. Ves
terd ustane zjutra; seže v perteno svojo vrečico, ali bi se še
kaka skorjica kruha u nji našla. Ni je bilo, kar pa najde, so
pomarančine lupine. „Tudi prav si misli,“ vse se da vpotrebiti,
kdor to le zna.“ Spomni se, da so njegova mati iz takih lupenic
včasi dišeč olej izžemali, in v tem, ko to misli, odpre neki va-
rej (destilateur) svojo prodavnico.

(Dalje sledi.)

Virček

Iz spod skale	Z njo odrine
V mične kraje	In pomine
Virček hladni snuje se.	Virček, ki se bliža ji.
Po dolini	Glej, življenje
In planini	Potovanje
Se razliva, urno gre.	Ravno tako tukaj je.
V spodnjem logu	Kakor virček
V močnem krogu	Je mladenček,
Bistra Sava pribobni,	Ki z mladosti v starost gre.

Dobri Tonček.

Tonček je bil mali prav ljubi fantiček. On je marljivo in rad v šolo hodil. Enkrat se je zgodilo, da mu je jeden hudobni fant, ki je v šoli zraven njega sedel, kruh pozobal. Nobeden ni to pred zagledal; še le ko je zobač zadnjo trohico pozobal. Drugi fantiček, ki to zapazi, pove učeniku. Ta malega zobača pokliče, in že bi bil imel za svojo pregreho plačilo prejeti, ko mali Tonček pred učenika stopi rekoč: Ljubi gospod učenik, dajte šibo iz rok, on mi nikdar več kruha ne bo vzel, gotovo je bil močno lačen. Svitle solzičice so se mu čez ličice zlile, Oh! še koj to sam krat mu odpustite, on nikdar več tega ne bo storil. Učenik objame od veselja malega, ljubeznivega Tončika in odpusti zobaču.

Žlahtna duša ja resnično je,

Ktera ljubi še sovražnike.

J. M.

Drobtinčica.

* Ljuba violica u tihem kotu cveti, in s svojim žlahtnim duhom oživlja svojo okolico. Tako cveti tudi pod Ljubelom tiho in ponižno nek iskren šolski prijatelj. Že je drugo leto minulo, kar je častv. gosp. fajmošter pod Ljubelom (Unterloibl), Andrej Milar, ljudsko šolo na noge spravil, ktera sedaj lepo cveti in že nekaj veselega sadja prinaša. 36 fantov in deklic to šolo obiskuje in se lepih in koristnih reči prav obilno uči. Skušnja je očitno pokazala, da je gosp. A. Milar pravi mojster v poučevanju in da imajo otroci prav bistre in modre glavice. Vsi predmeti, ki se navadno u ljudskih šolah učijo, so šli gladko in izverstno od rok. Za vsako faro je šola prava in velika sreča, posebno pa za Podljubelsko.

Zakaj tam je fužina, — in u fužinah je po navadi veliko otrok, ki imajo za navk pisani čas. Slava taj tebi, dragi prijatelj! da si se tega dela poprijel! Vemo u Celovcu, da ne samo vsak dan štiri ure, temuč tudi marsikteri krajcar svojih pičlih dohodkov za ljubo mladino svoje fare daruješ! Slava tudi tamošnjemu fužinarju, gosp. Alb. Spies-u, ki prostor za šolo zastonj daja, in gosp. Avg. žl. Steinberg-u, ki je tudi letos spet celih 5 fl. sr. sa šolske darila podaril. Da bi se še kaka dobra duša najdla, ki bi še klopi za to pridno šolo napravila! —

Pazka: U čislu 31 str. 323 mesto „posladkarja jesta“ beri: „jih posladkarita in jesta.“